

Het Groene Hart dreigt uitgeleverd te worden aan windindustrie

Onze leefomgeving wordt bedreigd door het aanwijzen van zoekgebieden voor grootschalige wind-industrie in onze polders. Als werkgroep Bedreigd Open Landschap maken wij ons grote zorgen over onder andere de gezondheidsrisico's hierdoor.

Het vraagstuk energietransitie is complex en niet goed te overzien voor de gemiddelde of zelfs de meer geïnteresseerde Groene Hart bewoner. Hoe zijn we zover gekomen dat ons platteland dreigt te veranderen in energie-industrie gebied? Welke waarborgen zijn er voor het behoud van de kwaliteit van de leefomgeving? Bij wie ligt de verantwoordelijkheid voor de gezondheidsrisico's?

Om deze vragen te helpen beantwoorden hebben wij de volgende onderwerpen samengevat.

Inhoudsopgave

Energietransitie; de valse start van grote besluitvorming	2
Gezondheidsrisico door windindustrie; geluidshinder	3
Wettelijke bescherming tegen geluidshinder	5
Gezondheidsrisico van windindustrie - vervuiling van de omgeving door epoxyhars en met name Bisfosfenol	6
Bedreigde natuur door windindustrie; natuurreserveaat 'de Hemmen'	8
Bedreigde recreatie door windindustrie	10
Plaatsingsvisie van de provincie Zuid-Holland	12
Het zogenaamde inspiratiedocument 'Groene energie in het Groene Hart 2050' - geen aandacht voor leefbaarheid en gezondheid	15

Conclusie

De werkgroep Bedreigd Open Landschap ziet dat de RES ambities schuren met de leefbaarheid in het Groene Hart en strijdig zijn met de voorzorgsprincipes die aangehouden zouden moeten worden bij ruimtelijke ordening. De vergezichten die geschetst worden zijn allemaal gebaseerd op een opdracht aan energie-opwek die in marmer gebeiteld lijkt, en dus worden de negatieve effecten op de leefbaarheid en gezondheid niet benoemd of onderzocht, en niet ingecalculeerd.

Energie transitie; de valse start van grote besluitvorming

Keypoint:

- **Vanaf de grote stappen in de besluitvorming ten behoeve van energietransitie (tot en met de RES regio's aan toe) is er een gebrek aan betrokkenheid van burgers en zeer beperkte mogelijkheid tot inspraak.**

De eerste klimaatwet leidde tot uitwerking van beleid aan 'poldertafels' en later Regionale Energie Strategie regio's. De RES kent geen wettelijke basis en valt buiten enige bestuurlijke inrichting (zoals op rijks-provincie-gemeentelijk niveau). Desondanks is er in RES regio's door o.a. vertegenwoordigers van lokale overheden **samen met energiepartijen** verregaand beleid geformuleerd. Dit gebeurde grotendeels gedurende de Corona lockdowns met daardoor zeer gebrekkige inspraak mogelijkheden voor burgers. Dit ondanks de zeer ingrijpende gevolgen van de RES beslissingen op de leefomgeving.

Zeer actueel is de aangenomen motie van VVD-tweede kamerlid Silvio Erkens om de RES regio's na 2030 op te heffen. In een commissiedebat in januari betoogde hij dat de RES regio's de reden zijn van inconsistent beleid, en ook onrust veroorzaken. 'Het is immers logischer om op een aantal plekken in Nederland met draagvlak in te zetten op grote windparken, dan om in elke regio losse subdoelen te hebben en ontzettend grote, politiek moeilijke kwesties te creëren die zorgen voor onrust onder omwonenden, terwijl het in sommige gebieden maar om één of twee windmolens gaat.'

De werkgroep Bedreigd Open Landschap herkent dit beeld. Voorbeelden genoeg. Gebrekkige communicatie over gemeentelijke doelstellingen die een grote impact hebben op inwoners **nét** buiten de gemeentegrens. Schijn-participatie. Onvoldoende coördinatie tussen RES regio's onderling.

Inmiddels dreigt er een existentiële bedreiging van de leefbaarheid in het Groene Hart door de keuzes die gemaakt worden en inwoners van Zuid-Holland hebben hier geen idee van. De werkgroep Bedreigd Open Landschap stelt zich daarom tot doel om inwoners te informeren over cruciale risico's en nadelen van windindustrie die onvoldoende worden geadresseerd door onze bestuurders. Waar zon-industrie met name landschappelijke vervuiling en verloren landbouwgrond betekent, vormt windindustrie een daadwerkelijke bedreiging voor gezondheid. Ook roepen wij bestuurders op om bewoners daadwerkelijk actief mee te laten denken over oplossingsrichtingen.

Beleidsmedewerkers en (gemeentelijk) uitvoerende bestuurders maken graag gebruik van de zogenaamde salami-strategie, waarbij er stapje voor stapje een beroep wordt gedaan op de redelijkheid van genomen besluitvorming. Zoals 'de gezamenlijk vastgestelde RES doelen', 'de door u vastgestelde LES'. Het begrip 'met elkaar' wordt veel gebruikt. Dat ondertussen de spelregels veranderen, dat de windturbines ruim 2 maal groter geworden zijn en dat niemand het overzicht heeft over de consequenties die dit voor de leefbaarheid van de omliggende dorpen heeft, belemmert hen niet. Het gaat stapje voor stapje. Er wordt gebruik gemaakt van een woud van procedures met krappe deadlines voor input en als er een inspraakmogelijkheid is, dan vaak midden in de zomervakantie.

In vergaderingen wordt door de beleidsmakers graag gerefereerd aan de wettelijke kaders en normen waaraan zij zich houden bij het maken van beleid. Als werkgroep Bedreigd Open Landschap zijn wij van mening dat dit niet voldoende is. Er wordt zo geen rekening gehouden met het voorzorgsprincipe dat van behoorlijk bestuur moet worden verwacht. Als er op redelijke wijze nadelige gezondheidseffecten van besluitvorming kunnen worden verwacht, dienen bestuurders deze zelf te benoemen in de uitgebreide vergezichten en mee te wegen in besluitvorming. Daar is bij de planning van windindustrie geen enkele sprake van.

Tijdens bestuurlijk overleg wordt vaak gesteld dat “een inhoudelijke discussie over normen niet gevoerd moet worden omdat deze thuishoort bij deskundige adviesorganen als het RIVM”. De werkgroep Bedreigd Open Landschap wil u graag wijzen op het feit dat **JUIST** nu er nog geen nieuwe geluidshinder en afstandsnormen zijn, het **NU** het moment is voor een inhoudelijke discussie. Getuige ook de aanbeveling van de Factsheet gezondheidseffecten van windturbinegeluid’ van het RIVM. De beleidsmakers strooien u zand in de ogen, sorteren voor op een Omgevings Effect Rapportage (OER) die gebruik maakt van de gemankeerde RIVM factsheet, en ondertussen zijn we ‘met elkaar’ weer een paar salamiplakjes verder.

Gezondheidsrisico; geluidshinder door wind industrie

Keypoints

- Door geluidsnormering met gemiddelde waarden (Lden) worden omwonenden niet beschermd tegen aanhoudende overlast met name in de nacht en dit geeft gezondheidsschade.
- Handhaving van geluidsnormen biedt onvoldoende bescherming voor omwonenden
- Het RIVM houdt een onjuiste schatting aan van het aantal geschatte omwonenden met ernstige geluidshinder, geen 10% maar 30 %!
- Het RIVM stelt ten onrechte dat de geluidshinder door hogere windturbines niet toegenomen is ten opzichte van kleinere turbines.

Als het gaat over de effecten van de windturbines op de gezondheid wordt er door het uitvoerend bestuur consequent verwezen naar nieuwe normeringen die op komst zijn en naar de “Omgevings Effect Rapportage”. Maar waarom weet de provincie Zuid-Holland zelf niet te benoemen welke gevolgen de plaatsing van windturbines heeft op de kwaliteit van de leefomgeving en de gezondheid van de omwonenden?

De werkgroep Bedreigd Open Landschap vindt dat er veel reden is tot zorg, en hier dient rekening mee te worden gehouden bij de plaatsingsvisie en andere besluitvorming. Ook vinden wij dat het ontbreken van dit voorzorgsprincipe bij de huidige plannen op gespannen voet staan met ‘behoorlijk bestuur’. Graag voorzien wij u van achtergrondinformatie over deze zorgen.

Geluidsnormen

In de wet geluidshinder geldt voor windindustrie lawaai een uitzondering. Geluidsnormering wordt uitgedrukt in ‘Lden’, gebaseerd op een jaargemiddelde (day-evening-night) van dB (A) geluidsbelasting.

Experts zijn het erover eens dat dit gemiddelde niet geschikt is voor normering van de sterk wisselende geluidshinder van windturbines. De verhoogde gemiddelde geluidsnormering voor windturbines is 41 decibel Lden nachtelijk en 47 decibel Lden overdag. Daarnaast moet de amplitudemodulatie worden meegewogen bij de overlast; wisselingen in de geluidsterkte die ontstaan door de rotaties van de wieken, en daardoor een stampende sensatie veroorzaken. Door wisselende windrichting/sterktes kan een laagfrequent geluid met dreun van tientallen dB verhoging worden ervaren, ook op grote afstand. Een aantal kritische vragen hierbij:

- Waarom gelden voor windturbines er andere geluidsnormen dan “gewoon” geluidsoverlast?

Het plaatsing-potentieel van windturbines lijkt zo belangrijker te worden gevonden dan de bescherming van de mensen in omgeving van windturbines.

- Waarom geven windturbines in de avond en nacht de meeste overlast?

Door het ontbreken van achtergrondgeluid en meer nachtelijke wind in de hogere luchtlagen heeft de laagfrequente geluidshinder dan de grootste impact.

- Waarom zijn er zoveel zorgen over de gezondheid?

Omwonenden ervaren met name de laagfrequente geluidshinder als diepdoordringend. Het wordt beschreven als een **onontkoombaar gezoem** dat door de muren heen komt. Klachten die gemeld worden zijn: chronische slapeloosheid, duizelingen, hoofdpijn, concentratieproblemen, hartkloppingen en oorsuizen.

Om de gezondheidsrisico's zichtbaarder te maken wijzen wij u op een meta analyse waaruit blijkt dat slaapstoornissen optreden bij 79% van de omwonenden die op minder dan 500 m van windturbines wonen. Bij een afstand van 500-1000 meter is dat 65%, van 1000-1500 meter 41%, van 1500-2000 meter 29%, van 2000-3000 meter 22% en meer dan 3000 meter nog 27%!

<https://doi.org/10.1016/j.ijheh.2023.114273>. Er is dus een duidelijke afname bij grotere afstand. Mensen met slaapstoornissen hebben een grotere kans op onder andere een hoge bloeddruk, hart- en vaatziekten (waaronder hartritmestoornissen), suikerziekte, depressie, angst en concentratiestoornissen [Sleep physiology, pathophysiology, and sleep hygiene](#)

Regels voor handhaving van geluidsnormen

De windturbine exploitant mag op grond van de eigenschappen van de turbine en omgevingsfactoren zelf gegevens aanleveren waaruit moet blijken of de turbine voldoet aan de normering. Dit omdat er geen jaar-lange metingen op locatie kunnen worden verricht. Al in 2009 werd in een VROM-rapportage 'Handhaafbaarheid, Uitvoerbaarheid en Fraudebestendigheid' geconcludeerd dat toezicht en handhaving zo niet goed mogelijk is. De conclusie luidde "*dat de regeling daarnaast onvoldoende bijdraagt aan het beoogde doel, namelijk het beschermen van omwonenden tegen geluidsoverlast. Het biedt geen generiek beschermingsniveau tegen slaapverstoring door piekbelasting en tegen cumulatie van geluid. Juist deze aspecten dragen bij aan de hinderbeleving door omwonenden*". Deze conclusies zijn door de betreffende minister destijds niet met de Tweede Kamer gedeeld en er is helaas niets met deze kritische kanttekening gedaan.

Toetsing van de gezondheidseffecten met de huidige geluidsnormen

Bestuurders die plannen presenteren verwijzen graag naar de conclusies van het RIVM. Maar de manier waarop het RIVM de impact van windenergie geluidshinder op de gezondheid weergeeft is aantoonbaar niet zorgvuldig. Dit is de conclusie van het artsencollectief Wind Wiki na zeer zorgvuldig

onderzoek waar ook de Eerste en Tweede Kamer over werd geïnformeerd [Wind Wiki – Hier maken artsen het medisch onderzoek naar windturbines voor iedereen toegankelijk](#).

- Met een ‘hindercurve’ geeft het RIVM aan dat ongeveer 10% van de omwonenden ernstige hinder ondervindt bij 47 Lden geluid. Deze curve is gebaseerd op één specifieke situatie, maar wordt tot op de dag van vandaag ten onrechte gepresenteerd als universeel geldig. ([Hindercurve-RIVM-op-drijfzand-gebouwd-in-beton-gegoten.pdf](#)) . Inmiddels blijkt dat de feitelijke overlast voor omwonenden veel groter is. In recent grondig onderzoek wordt in opdracht van de Duitse overheid bevestigd dat 30% van omwonenden ernstige geluidshinder ondervindt ([Noise effects of the use of land-based wind energy](#)). Dit wordt ook genoemd door huisarts Cornelis Pet bij windpark Meeden ([Een derde van Gronings dorpje bezoekt dokter vanwege klachten windturbines | Binnenland | AD.nl](#)).
- Het RIVM stelt dat het geluidsspectrum voor grote windturbines (>3 MW) niet of nauwelijks afwijkt van die van kleinere turbines (0,5 tot 3 MW) en dus dat grotere windturbines ook niet meer geluidhinder zullen veroorzaken. Dit gaat in tegen alle -gepeerreviewde- wetenschappelijke literatuur die het artsencollectief van Wind Wiki vond over geluidsproductie: hogere turbines geven **meer** geluid, met relatief **meer** laagfrequent geluid en **juist** laagfrequent geluid geeft de grootste hinder; hoge turbines vereisen **dus** een **nog** grotere afstand tot bewoning) ([Notitie-relatie-turbinehoogte—geluidsvermogen.pdf](#))

De RIVM ‘Factsheet gezondheidseffecten van windturbinegeluid’ werd na kritiek van het artsencollectief Wind Wiki gerectificeerd, maar is volgens Wind Wiki nog steeds discutabel.

Wettelijke bescherming tegen geluidshinder

Keypoint

- **Behoorlijk bestuur van het bevoegd gezag vereist het voorzorgsbeginsel; een eigen afweging in het milieubeschermingsniveau die zij opnemen in een omgevingsvergunning**

Behoorlijk bestuur betekent dat het voorzorgsbeginsel moeten gelden. Dit betekent dat bedrijven en overheden (ook de gemeente Kaag en Braassem) bij beleid rekening moeten houden met mogelijke negatieve gevolgen voor het milieu of de gezondheid.

Dit voorzorgsbeginsel heeft in Nederland omwonenden van windturbines maar in geringe mate kunnen beschermen. Sinds 2021 geeft Europese wetgeving door de richtlijn Strategische Milieu Beoordeling (SMB) invulling aan het voorzorgsprincipe door onderzoek voor te schrijven bij de kans op schade. Dus ‘onderzoek vóór handelen’, ook als de wetenschap geen uitsluitel geeft. Inmiddels zijn er steeds meer inzichten in de geluidshinder en gezondheidsrisico’s. In de uitspraak van de Raad van State over windpark Delfzijl Zuid uit 2021 [Europees recht dwingt tot milieubeoordeling voor windturbinenormen - Raad van State](#) wordt geoordeeld dat door ontbreken van een plan milieueffectrapportage (MER) de landelijke regels voor windturbines niet meer van toepassing zijn. In de RIVM factsheet is een aanbeveling opgenomen die voor het bevoegd gezag van Kaag en Braassem zeer relevant kan zijn. Over nieuwe windturbineparken wordt geschreven: *“dat de gemeenteraad in een bestemmingsplan eigen normen kan stellen, als deze normen maar goed worden gemotiveerd voor het concrete bestemmingsplan”*

Milieubeoordeling nodig voor windturbinenormen

Op 30 juni 2021 heeft de Afdeling Bestuursrechtspraak van de Raad van State ('de Afdeling') uitspraak gedaan over de milieubeoordeling voor windturbinenormen in een zaak over windpark Delfzijl Zuid (<https://www.raadvanstate.nl/@125920/milieubeoordeling-voor-windturbinenormen/>). In deze uitspraak oordeelt de Afdeling dat voor de algemene regels voor windturbines in het Activiteitenbesluit milieubeheer en de Activiteitenregeling milieubeheer een planmilieueffectrapport (planmer) had moeten worden gemaakt, wat niet is gebeurd. Als gevolg hiervan zijn de landelijke regels voor windturbines niet meer van toepassing. Dit geldt ook voor de geluidsnormen voor windturbines die in deze factsheet aan bod komen. De planmer zal zo'n 1,5 à 2 jaar in beslag nemen, waarna meer duidelijkheid zal komen over de in het vervolg te hanteren normen. De uitleg over de normen is in deze factsheet bewaard gebleven omdat dit inzicht biedt in de totstandkoming van geluidsnormen en in dat opzicht van toegevoegde waarde is. De gevolgen van de uitspraak staan in meer detail beschreven in een

Kamerbrief van de staatssecretaris van Economische Zaken en Klimaat – Klimaat en Energie van 6 juli 2021 aan de Tweede Kamer (Kamerstuk 33 612, nr. 76). Over lopende procedures staat in de Kamerbrief "de bevoegde gezagen moeten nu zelf bepalen en onderbouwen welke normen zij bij hun besluitvorming hanteren. De Afdeling wijst daar expliciet op in haar uitspraak. Zij moeten dus een eigen afweging maken en besluiten welk milieubeschermingsniveau zij in het concrete geval willen bieden. Zij kunnen deze normen opnemen in omgevingsvergunningen en bestemmingsplannen. Deze normen moeten zijn voorzien van een actuele, deugdelijke, op zichzelf staande en op de lokale situatie toegesneden motivering. In dat geval zal de rechter het gewijzigde of aangevulde besluit alsnog inhoudelijk kunnen toetsen." Over nieuwe windturbineparken wordt het volgende geschreven: "Ook voor nieuw te vergunnen windturbineparken bestaat de mogelijkheid om in een bestemmingsplan of omgevingsvergunning zelf gekozen normen te hanteren."

Bron [Factsheet gezondheidseffecten van windturbinegeluid](#)

Het artsencollectief Wind Wiki pleit vanuit de afweging van een 'fair balance' voor een afstand van **minimaal 2 kilometer** tot bewoning in combinatie met een **maximale geluidssterkte van 20 dB** laagfrequent geluid binnen de woning (<https://www.windwiki.nl>).

Gezondheidsrisico van windindustrie - vervuiling van de omgeving door epoxyhars en Bisfenol

Keypoints

- De wieken van de windturbines lijden aan slijtage waardoor geschat wordt dat tientallen kilo's aan epoxyhars-materiaal per windturbine per jaar in de omgeving terecht komt.
- Bisfenol A is als afvalproduct van epoxyhars een directe bedreiging voor de gezondheid en voortplanting.
- Het is onacceptabel dat er zo weinig bekend is over de impact op het milieu van Bisfenol-A verspreiding in de omgeving van windturbines. Dit geldt met name voor agrarisch gebied rondom windturbines.

Wiek-erosie

De gigantische wieken van windturbines zijn zo licht en zo sterk mogelijk om een optimale energieopbrengst te bereiken. Ze zijn voornamelijk samengesteld uit glasvezel versterkt met epoxyharsen. De wieken van windturbines staan bloot aan grote krachten. De wieken bereiken snelheden boven de 300 km/h (83 m/s), zodat regen, hagel, zand, stofdeeltjes met grote snelheid op het oppervlak inslaan. Dit kan tot scheurtjes en materiaalverlies leiden, hetgeen vaak ook nog verergerd wordt door blikseminslagen en de blootstelling aan UV licht. Dit fenomeen heet 'Leading Edge Erosion' (LEE). Hierdoor verspreiden zich deeltjes in de omgeving.

Onderstaande foto van een windturbine-wiek laat de erosie goed zien.

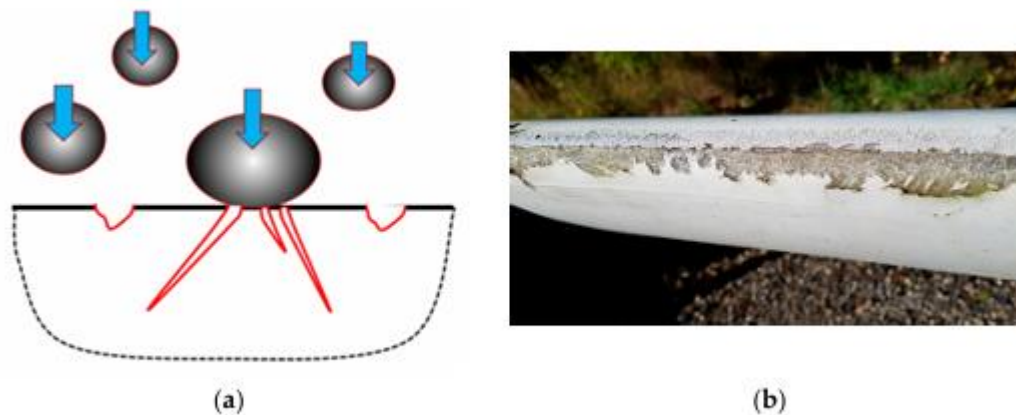

Figure 4. Schema of leading edge erosion of blades (a) and eroded blade (b).

Root Causes and mechanisms of failure of wind turbine blades overview

<https://doi.org/10.3390/ma15092959>

Wat komt in de omgeving terecht?

Het onafhankelijk arts collectief Wind Wiki biedt achtergrondinformatie ([Bisfenol A uit turbinebladen – Wind Wiki:](#))

Epoxyharsen bestaan doorgaans uit twee verschillende monomeren (de simpele bouwstenen) die met elkaar reageren en een sterke binding aangaan in lange en grote vertakte molecuulcomplexen, de polymeren. Als monomeren worden meestal bisfenolen gebruikt, met Bisfenol A (BPA, naar Bisphenol A) als meest voorkomende vorm.

Opvallend is dat er weinig bekend is in medisch wetenschappelijke literatuur over de impact is van dit materiaalverlies. De windindustrie zelf publiceert zo goed als nooit gegevens over de ernst en omvang van dit fenomeen, uitgezonderd de bedrijven die zich gespecialiseerd hebben in het repareren van schade of systemen ontwikkeld hebben om de schade zoveel mogelijk te voorkomen. Schattingen van materiaalverlies per windturbine per jaar zijn dan ook moeilijk aan te geven.

Er zijn aanwijzingen dat micro-organismen epoxide kunnen afbreken. Wat daarbij vrijkomt moet beter onderzocht worden. Microplastic deeltjes kleiner dan 1 micron kunnen dan namelijk direct door cellen opgenomen worden, zowel door plantaardige cellen, micro-organismen als dierlijke cellen. Omdat wieken niet of nauwelijks te recyclen zijn, worden ze dus maar als afval in de grond gestopt. Welke gevolgen dit heeft voor het milieu is onvoldoende bekend en wordt niet meegewogen in de risico's van windindustrie. Het is met name zeer zorgwekkend dat epoxyhars-slijtage materiaal (met Bisfenol A als voornaamste bestanddeel) in agrarisch gebied terecht komt! Het RIVM heeft een 'brede verkenning naar het veilig gebruik van chemische stoffen in de energietransitie' lopende naar aanleiding van een zogenaamde 'quickscan'.

Bisfenol

De meest zorgwekkende vervuiling door windturbine erosie bestaat uit Bisfenol-A. Deze stof is een van de meest geproduceerde chemicaliën ter wereld en kent toepassingen in o.a. de verpakkingindustrie. Mensen kunnen hieraan blootgesteld worden door inademing, huidcontact of voedselinname. In het Europese Parlement wordt een voorstel uitgewerkt om het gebruik van Bisfenol A in verpakkingen van voedingsmiddelen te verbieden.

- Hoe groot het toxisch effect is van Bisfenol A blijkt uit medische studies. Ondanks strenge beschermingsmaatregelen werd bij 40% van de werknemers in epoxy-industrie ontsteking van de huid (dermatitis) geconstateerd. [Sensitization to epoxy resin systems in the wind turbine industry: an undesirable side-effect of renewable energies - PubMed](#)
- Bisfenol A kan aan de oestrogeen receptoren binden, waardoor het mannelijke en vrouwelijke vruchtbaarheid beïnvloedt. Blootstelling aan Bisfenol A is geassocieerd met verschillende ziektes waaronder auto-immuun aandoeningen ([Environmental estrogen bisphenol A and autoimmunity - PubMed](#))

Bedreigde natuur door windindustrie; natuurreservaat 'de Hemmen'

Keypoints:

- **Met name hogere windturbines leiden tot extra vogelsterfte.**
- **Ook een klein percentage aan oversterfte kan leiden tot een sterke afname van de grootte van vogelpopulaties.**
- **De Vierambachtspolder fungeert als een foerageer - broed- en jachtgebied gebied voor de vogels van het natuurreservaat de Hemmen.**
- **Windturbines in de Vierambachtspolder kunnen een desastreuze impact op de Hemmen hebben.**

Vogelsterfte

Windindustrie heeft in het water- en vogelrijke poldergebied van Zuid-Holland een majeure impact, en met name bij hogere windturbines zijn vogels slachtoffers. Er zijn verschillende negatieve effecten op vogels (bron www.vogelbescherming.nl):

- Directe sterfte door doodvliegen vooral 's nachts en bij slecht weer, door luchtwervelingen achter de draaiende wieken.
- Verlies van leefgebied: veel vogels mijden windparken waardoor gebieden ongeschikt worden als voedsel-, rust- of broedgebied.
- Barrièrevorming door een windturbineopstelling is van invloed op de foerageertijd van vogels met hierdoor een (mogelijk) effect op het broedsucces: jonge vogels worden langer alleen gelaten en moeten langer op voedsel wachten.

De meest kwetsbaarste soorten vogels voor directe aanvaringen met windturbines op land zijn roofvogels en uilen. Weidevogels en andere soorten van open land zijn het gevoeligst voor habitatverlies door hoog opgaande structuren in het open landschap waar ze broeden. Trekvogels vliegen in het voorjaar en najaar massaal tussen hun broedgebieden en overwinteringsgebieden en lopen hierdoor een aanzienlijk risico om in aanvaring te komen met windturbines, vooral 's nachts en bij ongunstige weeromstandigheden (tegenwind, mist, regen).

Bij windindustrie wordt een zogenaamde aanvaardbare sterfte, bovenop de natuurlijke sterfte, gezien als toelaatbaar, omdat het effect verwaarloosbaar zou zijn (bijvoorbeeld bij 1-5% meer sterfte). Onderzoek van de Wageningen Universiteit [Impact van windturbines op vogelsterfte vaak onderschat - WUR](#). Heeft echter laten zien dat de populatiegrootte van vogels zeer gevoelig kan zijn voor een kleine toename van de sterfte: 1% extra sterfte resulteerde in een afname van 2 tot 24% van het populatieniveau van de verschillende vogelsoorten na 10 jaar. Een verhoging van 5% van de bestaande sterfte resulteerde in een afname van de populaties met 9 tot 77% na 10 jaar, afhankelijk van de soort.

De Hemmen

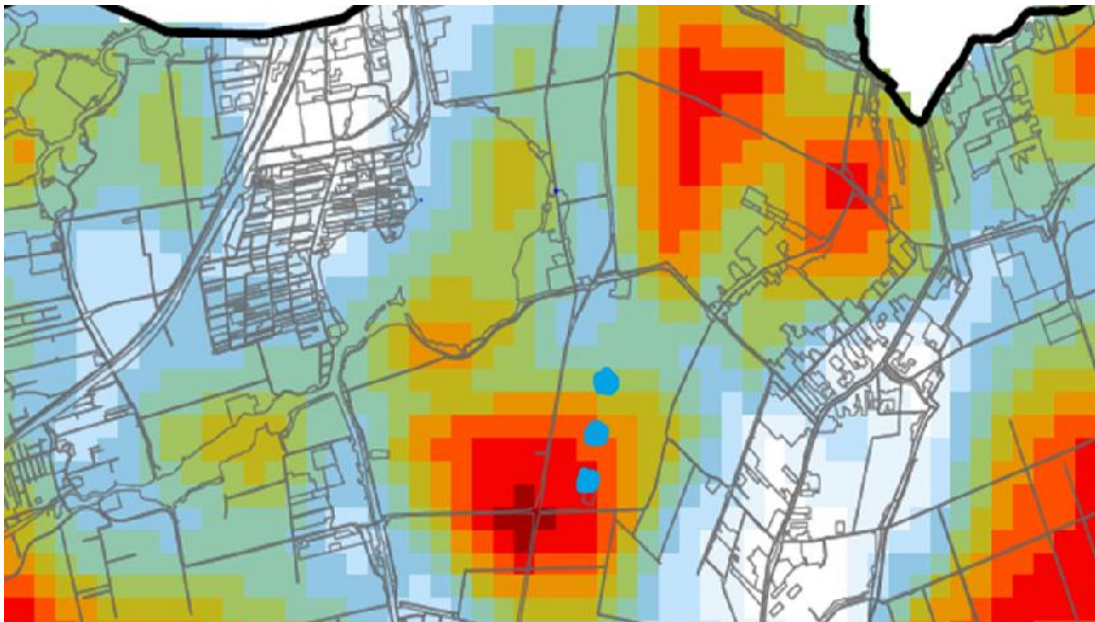
De Stichting GroenLicht beschrijft het gebied treffend ([De Hemmen | Stichting Groen Licht](#)): *Langs de zuidoever van het Braassemermeer tussen Woubrugge en Rijsaterwoude ligt het natuureservaat Zuiderhem ook wel de Hemmen genoemd, dat uit zes eilanden bestaat waarvan er vier niet toegankelijk zijn. Vanaf de Zwetweg en Woudsedijk kan het gebied worden overzien. Bij de blauwe reigerkolonie waar tegenwoordig ook weer lepelaars broeden is een vogelkijkscherm geplaatst. In het broekbos komen soorten voor als grote bonte specht, zwartkop, spotvogel, tuinfluiter en zelfs de nachtegaal! Ook roofvogels als buizerd, havik, sperwer, bruine kiekendief en boomvalk zijn hier te vinden. In het riet broedt kleine karekiet, rietzanger en rietgors. Het natuureservaat, waartoe ook een gedeelte van het Braassemermeer behoort, is een belangrijke ecologische verbinding en schakel in het Natuurnetwerk Nederland. Dit is mede te danken aan het feit dat de natuurlijke zuidoever van het Braassemermeer niet is doorsneden door jachthavens en andere bebouwing. In de ten zuidwesten van de eilanden gelegen Zwetpolder, foerageren in de winterperiode honderden grauwe- en kolganzen. Op het Braassemermeer verblijven ook veel smienten, kuifeenden en krakeenden*

Kritieke functie Vierambachtspolder

Vanaf de Woudsedijk is er een prachtig uitzicht over dit open landschap. De historische en zeer voedselrijke Vierambachtspolder fungeert als een foerageer - broed- en jachtgebied gebied voor de vogels van het natuureservaat de Hemmen. De Vierambachtspolder is helaas als zoekgebied voor windindustrie aangewezen door de gemeente Kaag en Braasem.

Windturbines die in een lijn opstelling of cluster worden gepland langs de provinciale weg N207 liggen op een ongunstige plek in de gevoeligheidskaart voor niet-broedende vogels van het kennisinstituut Sovon.

Bron: gevoeligheidskaart niet-broedvogels en windturbines : [Windenergie gevoeligheidskaarten | Sovon](#) .

 : ingetekende windturbines, volgens Realisatie RES, plaatsingsvisie, zoeklocaties wind Provincie Zuid-Holland

Bedreigde recreatie door windindustrie

Keypoints:

- Rondom de droogmakerijen bruist het van de recreatieve activiteiten, en dit gebied is voor omwonenden maar ook inwoners uit nabijgelegen steden van groot belang
- De waardering van het landschap is 1.5 km rondom een zichtbare windturbines van 100 meter hoogte met een derde verminderd
- Er dreigt een aanzienlijke devaluatie van de recreatieve waarde van het gebied van de droogmakerijen. Dit is niet alleen een groot verlies voor de bewoners van de regio maar heeft ook economische gevolgen.

“Het Groene Hart is belangrijk gebied en waardevol landschap met een eigen identiteit in het ‘hart’ van de omliggende Randstad. Midden in de rivierendelta van Noordwest-Europa neemt het gebied een belangrijke positie in waarin ook volop wordt gewoond, gewerkt en gerecreëerd. Vanaf 1958 streven overheden ernaar het open, uitgestrekte en groene karakter van het Groene Hart te koesteren en te behouden als tegenhanger, als een groen uitloopgebied vol waternetwerken, voor de omringende steden. Deze visie heeft er tot op heden voor gezorgd dat het gebied zijn bijzondere kenmerken heeft weten te behouden”

Deze (samengevatte) beschrijving vindt u in het 'ontwikkelperspectief 1.0 Groene Hart 2050' uit 2023 van het Bestuurlijk Platform Groene Hart. <https://www.bestuurlijkplatformgroenehart.nl/novex-aanpak/ontwikkelperspectief-groene-hart-2023>

De werkgroep Bedreigd Open Landschap kan het zelf niet beter verwoorden.

Het groene landschap tussen het Braassemermeer, de Westeinderplassen en de Langeraarse plassen bestaat uit de zogenaamde droogmakerijen waaronder de Vierambachtspolder en de Wassenaarsche polder. Deze behoren tot de meest rendabele landbouwgebieden in het Groene Hart. Bovendien draagt de geschiedenis van de ontginning, ontvening en inpoldering van de polder bij aan de grote cultuurhistorische kwaliteit van dit gebied.

Rondom de Leidsche Vaart bruist het van de recreatieve activiteiten. Een korte opsomming:

- Het Marskramerpad, in de 16^e-17^e eeuw een handelsroute, is een lange-afstand-wandelpad van Bad Bentheim tot aan Den Haag dat dwars door de droogmakerijen loopt. Het is een onderdeel van de Europese wandelroute E11 en wordt door meniggen gevonden via wandelnet.nl
- Op de Woudsedijk-Zuid in Woubrugge bevindt zich een **Toeristisch Overstappunt (TOP)**, een 'natuurlijk knooppunt', waar diverse fiets-, vaar-, skate- en andere wandelroutes beginnen.
- Het restaurant de Dijck langs de Leidsche Vaart biedt een unieke culinaire ervaring waarin duurzaamheid en lokale producten centraal staan. Een 5.000 m² grote moestuin, levert bijna alle groenten, fruit en kruiden. Het werd in 2023 beloont met een Michelin groene ster.
- Er wordt veel gefietst onder andere langs de Leidsche Rijn, waarbij de route prachtige vergezichten biedt van het open landschap, bijvoorbeeld in het fietsrondje Nieuwkoop van 'het Groene Hart van Holland' [Fietsrondje Nieuwkoop 4 | Het Groene Hart](#).
- In 2017 werden 25 nieuwe vissteigers langs de rustige Leidsche Vaart opgeleverd voor de hengelsportvereniging HSV De Brasem. Hiervan wordt veel gebruik gemaakt ook voor wedstrijd hengelsport.
- Op de Woudsedijk bevindt zich een trailerhelling voor pleziervaart die door velen gevonden wordt. De waterrijke omgeving van Woubrugge wordt onder andere gebruikt voor vanuit Alphen aan den Rijn over de Braassemermeer, Leidse Vaart, het Aarkanaal en de Drecht. [Toertocht voor motorboten | Langeraarse Plassen bij Braassemermeer | Watersportverbond](#). De Leidsche vaart wordt in de zomer druk bevaren door jachtjes en vooral sloepen die dan een prachtig uitzicht hebben over de vierambachtspolder en Wassenaarsche polder.

De waardering van het landschap is 1.5 km rondom een zichtbare windturbines van 100 meter hoogte met een derde verminderd ([Zichtbaarheid en invloed op landschapswaardering van windturbines op land, 2022 | Compendium voor de Leefomgeving](#)). Het effect van windturbines wordt onder andere bepaald door de beleving van waarde van het landschap. Dit geldt ook voor de recreanten die genieten van het open landschap van de droogmakerijen en daar voor plezier en ontspanning naar toe komen. Door de waardering voor de landschappelijke omgeving kunnen zij des te meer de negatieve invloed van windturbine-industrie ervaren.

De werkgroep Bedreigd Open Landschap vreest dan ook voor een aanzienlijke devaluatie van de recreatieve waarde van onze omgeving. Dit is niet alleen een groot verlies voor de bewoners van de regio maar heeft ook economische implicaties.

Plaatsingsvisie Provincie Zuid-Holland; zoeklocaties wind

Keypoints

- In de voorgestelde gewijzigde plaatsingsvisie van de provincie Zuid-Holland worden windturbines van 240 meter hoogte (!) ook toegestaan langs kleinere infrastructuur,
- Voorgestelde plaatsing-varianten van clusters of lijnopstellingen in het platteland bedreigen het open landschap van het Groene Hart; dit wordt de facto windindustrie-gebied.
- Voorstelde plaatsing-varianten veroorzaken bij 30% van de omwonenden ernstige geluidshinder.
- Bedreiging van welzijn en gezondheid wordt door de Provincie Zuid-Holland op geen enkele wijze geadresseerd in deze plaatsingsvisie.

Plaatsingsvisie provincie Zuid-Holland

De eerdere provinciaal plaatsingsvisie stamt uit 2011 en gaat uit van clustering van windturbines van 100-110 meter hoogte om versnippering te vermijden. Het streven was lijnopstelling langs rijksinfrastructuur (snelwegen).

Inmiddels is duidelijk dat de resterende opgave van de RES Holland-Rijnland 39 -44 windturbines bedraagt, met tiphoogte van 240 meter en vermogen van 5,6 MW. De provinciale plaatsingsvisie moet een 'handreiking' zijn naar gemeentes bij het uitvoeren van RES doelen. "Het doel is waar mogelijk zoveel mogelijk belemmeringen weg te nemen, en het RES bod haalbaar te maken binnen het provinciaal beleid", met de kanttekening dat dit uiteraard ook aan de provinciale statenleden is.

De manieren om het plaatsingspotentieel van windturbines dramatisch te vergroten worden geschetst in de internet consultatie herziening omgevingsbeleid. [Herziening 2025 - Provincie Zuid-Holland](#). Voor de inwoners van het platteland in het Groene Hart zijn de onderstaande 2 varianten ronduit bedreigend:

1. Variant lijnen langs grootschalig infrastructuur/ bestaand beleid+

- Lijnen langs (Rijks)infra
- Waar plaats is om uit te groeien tot (samengestelde) langere lijnen (van minstens 5 turbines).

2. Variant clusters in het landschap

- Clusters in grote open ruimtes
- Waar plaats is om uit te groeien tot clusters (van minstens 4x2 of 3x3 turbines) met landschappelijke samenhang.
- Keuze tussen open ruimtes is nodig.

3. Variant lijnen in het landschap

- Lange lijnen, volgend aan bestaande landschapskenmerken
- Waar plaats is om uit te groeien tot (samengestelde) langere lijnen (minstens 5 turbines).
- Keuze tussen landschappelijke lijnen is nodig.

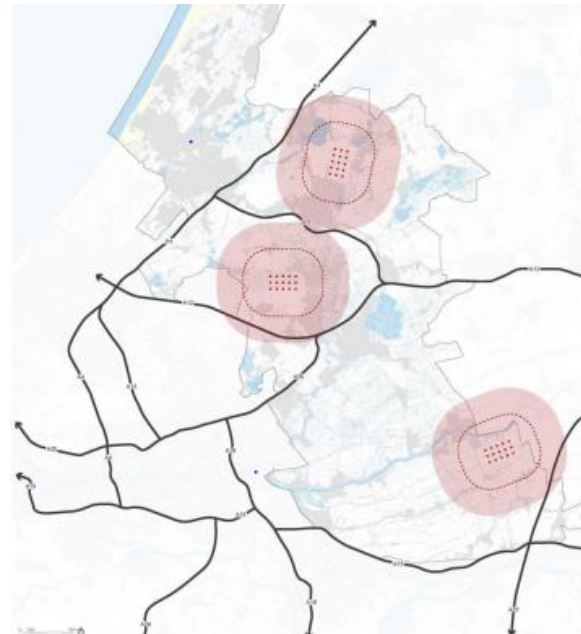
Een voorproefje van variant 2 werd gepresenteerd op de open dag van de provincie Zuid-Holland 06.03.2025. We zien in onderstaande dia een plaatsing van 3 clusters, waaronder 3 maal 5 turbines (!) in de Vierambachtspolder:

3.4b Variant concentratie

3x15 opstellingen

Deze kaartvergelijking laat zien hoe een fictief aantal van 45 nieuwe turbines geplaatst als 15*3 (a) of 3*15 (b) een heel ander effect heeft op de daardoor beïnvloede gebieden, weergegeven met het 5km-bereik en het 2,5km-bereik (stippellijn).

- LEGENDA
- Ondergrond
  - Rijkswegen
  - Water
  - Natuur
  - Bebouwing
  - Turbines
  - 2km radius

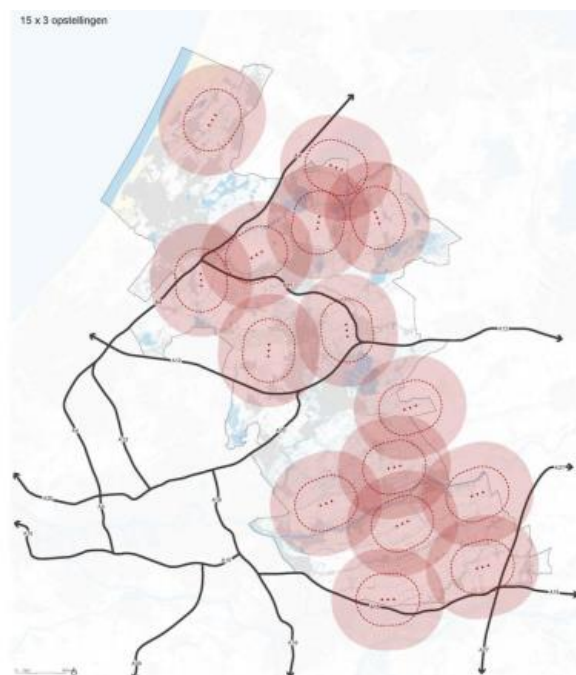
Een uitwerking van variant 3 werd ook gepresenteerd:

3.4a Variant spreiding

15x3 opstellingen

Deze kaartvergelijking laat zien hoe een fictief aantal van 45 nieuwe turbines geplaatst als 15*3 (a) of 3*15 (b) een heel ander effect heeft op de daardoor beïnvloede gebieden, weergegeven met het 5km-bereik en het 2,5km-bereik (stippellijn).

- LEGENDA
- Ondergrond
  - Rijkswegen
  - Water
  - Natuur
  - Bebouwing
  - Turbines
  - 2km radius

Mega windturbines langs kleine infrastructuren

De RES ambitie betekent dat de windturbines die geplaatst zullen gaan worden 2 maal hoger zijn dan wat wij nu in onze omgeving hebben! De provincie stelt dat met deze maat en schaal van de huidige turbines het niet meer nodig is om ze langs grootschalige infrastructuur te plaatsen. Het is niet duidelijk waar deze aannahme op gebaseerd is, immers bij plaatsing van een kolossaal industrieel windturbine-complex langs een provinciale weg in het Groene Hart ontbreekt ieder gevoel van verhouding.

Gezondheid en Welzijn in de provincie Zuid-Holland

De bijlage van de internet consultatie ([Herziening 2025 - Provincie Zuid-Holland](#)) omvat 123 bladzijdes waarvan er 2 gewijd zijn aan Gezondheid en Welzijn. Hierin wordt gesteld: “Een gezonde leefomgeving is essentieel voor de gezondheid en het welzijn van mensen. Dit is een omgeving die als prettig wordt ervaren, die uitnodigt tot gezond gedrag en waar de druk op de gezondheid zo laag mogelijk is.”

Des te meer verbijsterend is het dat dit hoofdstuk geen enkele overweging bevat over de bedreiging van welzijn en de gezondheid door grootschalige windindustrie. Zelfs als de gemankeerde RIVM hindercurve wordt aangehouden geldt dat bij de huidige Nederlandse etmaal norm (47 dB Lden) ongeveer 8 á 9% van de omwonenden in huis ernstige hinder ondervinden van windturbinegeluid [Factsheet gezondheidseffecten van windturbinegeluid](#). Notabene: bij recent onderzoek werd duidelijk dat 30% van omwonenden ernstige geluidshinder ondervindt ([Noise effects of the use of land-based wind energy](#)). Bij de ambitie van plaatsing van 39-44 mega windturbines wordt er dus in onze drukke provincie een zeer substantieel deel van omwonenden blootgesteld aan onaanvaardbare verslechtering van de kwaliteit van leven.

Samenwerking buiten de RES regio's

Bij het vaststellen van de zoekgebieden voor grootschalige windindustrie in Kaag en Braassem valt op dat circa 7 kilometer verderop in een aanliggende RES regio er reeds een cluster kleinere windturbines staat notabene langs de snelweg A4. Het getuigt van een gebrekkige coördinatie dat samenwerking bij het vaststellen van een zoeklocatie langs grote infrastructuur niet opgezocht werd.

De gevolgen van een overmatige zelfgekozen ambitie

Het doel van 35 TWH uit de klimaatopgave voor 2030 is inmiddels ruim behaald volgens Martien Visser, lector energietransitie aan de Hanze Hogeschool. Momenteel is al voor 37 TWH groene energie ingeboekt. Dit jaar kwam het afschakelen van molens en panelen steeds vaker voor. Dit gebeurt als de totale productie van zon en wind hoger dreigt te worden dan de nationale stroomvraag plus de export. Het resultaat is dat de stroomprijs nihil of zelfs negatief wordt. Voor producenten zou het dan verliesgevend zijn hun installaties te laten aanstaan. Soms konden ze ook hun stroom niet kwijt omdat het stroomnet vol zat. Op basis van de SDE+ subsidie worden zij gecompenseerd voor de verliesgevende stroom. Dat kost de belastingbetaler dus twee keer geld.

Samenvattend

Volgens de werkgroep Bedreigd Open Landschap is de conclusie dat deze regio te klein en te vol is om de doelstellingen die de Provincie Zuid-Holland zichzelf oplegt op aanvaardbare wijze te kunnen realiseren. De werkgroep maakt zich grote zorgen over de volgorde van afwegingen in ruimtelijke ordening waar gezondheid en welzijn een totaal ondergeschikte rol lijken te spelen.

Ook vragen wij ons af welke rol van het rapport “Groene energie in het Groene Hart” hierin speelt (zie het volgende hoofdstuk)

Het zogenaamde inspiratie document “Groene energie in het Groene Hart 2050” - geen aandacht voor leefbaarheid en gezondheid

Keypoints

- Het rapport *Groene energie in het Groene Hart 2050* van het Bestuurlijk Platform Groene Hart kwam met behulp van commerciële partijen tot stand en het is onduidelijk welke rol het speelt in de huidige provinciale denkrichtingen
- Ondanks de verstrekkende gevolgen van de uitgewerkte scenario's wordt de impact op welzijn en gezondheid op geen enkele wijze meegewogen
- In het rapport wordt met een 'deelonderzoek beleving grootschalige opwek met windenergie' een zeer selectieve weergave gegeven van omwonenden, die niet strookt met wetenschappelijk aangetoonde ernstige hinder bij 30% van omwonenden. Dit mag misleidend worden genoemd.

Het Bestuurlijk Platform Groene Hart initieerde een ontwerpend onderzoek naar grootschalige opwek van duurzame energie in het historische landschap van het Groene Hart. Hierin wordt de vraag gesteld hoe we de energievoorziening in het Groene Hart in 2050 kunnen organiseren, uitgaand van een duurzaam behoud van de bodem en het water. Daarbij speelt de grootschalige landschappelijke inpassing van windturbines een belangrijke rol.

Het rapport “Groene energie in het Groene Hart, perspectieven ter inspiratie” kwam tot stand onder regie van ‘een ateliermeester’. Deze ateliermeester is werkzaam bij een groot commercieel adviesbureau en het proces werd samen met een ambtelijke begeleidingsgroep en een consortium van enkele commerciële partijen verzorgd. Het rapport benoemt dat de perspectieven een rol kunnen spelen als RES besluitvorming vastloopt. De kanttekening wordt gemaakt dat de oplossingen uit dit ontwerpend onderzoek nog moeten worden getoetst aan het vigerend ruimtelijk beleid van gemeentes en provincie. Opmerkelijk, want provinciaal medewerkers gebruiken nu reeds materiaal uit dit rapport bij de huidige plaatsingsvisie. Het is dan ook onduidelijk welke invloed/kleuring de verschillende uitgewerkte scenario's hebben op de beleidsvoorstellen die nu al gemaakt worden.

Niet voor niets is er een kopje in de inleiding van het rapport benoemd als ‘handle with care’; de scenario's hebben een majeure impact op het Groene Hart. Het feit dat deze ‘denkrichtingen’ zijn ingekleurd zonder besef of rekenschap van de impact op de leef kwaliteit van de landelijke omgeving waar wij allen in wonen vervult ons met grote zorgen. Wij lichten u dat hieronder verder toe.

Een samenvatting van de scenario's die uitgewerkt werden in het rapport Groene energie in het Groene Hart:

Scenario 1; Robuuste polders: dit concentreert zich op transformatie van veenweidegebieden tot uitgestrekte veenwouden met grote windparken. In de regio Kaag en Braassem zou dan voornamelijk zon op land komen.

Scenario 2; Gemengd palet; duurzame ontwikkeling van de verschillende polders van het Groene Hart met veel plaatselijke verschillen tussen landschappen met veel of weinig energieopwekking. In de droogmakerijen efficiënte zonneparken in wat grotere dichtheden dan op veen. In dit scenario zijn

verspreid langs infrastructuur 270 grote turbines reeds ingetekend waaronder 11 stuks van 5.6 MW langs de N207.

Scenario 3; Sterke randen, met aan de randen van steden groene energielandgoederen of -parken die een combinatie vormen van zonneparken, windturbines en nieuwe bossen waarin mensen kunnen recreëren. Daarnaast ‘energiepolders’: zonne- en windenergie ontwikkelen in de droogmakerijen in combinatie met veehouderij en akkerbouw. Hierdoor maken de droogmakerijen de grootste transformatie door en ligt hier het zwaartepunt van energieopwekking. In de historie voorzagen de droogmakerijen de steden van veen en in diezelfde lijn kunnen energiepolders de steden nu van energie voorzien (!). Volgens dit scenario betreft dit ook het gebied van Kaag en Braassem want in de voorbeeldkaart staan er ook hier meer dan 10 grote turbines geplaatst

Het rapport ‘Groene energie in het Groene Hart’ maakt gebruik van een aantal deelstudies.

In **Achtergrondstudie Windenergie** is het meest opmerkelijk dat het woord **gezondheid** geen enkele keer voorkomt. **Leefbaarheid of leef-kwaliteit** wordt in één (niet-inhoudelijk bijdragende) voetnoot vermeld. Dit is tekenend voor het manco en tegelijkertijd tekenend voor de bedreiging die dit rapport vormt als ‘denkrichting’ voor de beleidsmakers die zich hierdoor laten ‘inspireren’. In het rapport wordt wel gesproken over geluidhindercircels die benaderd werden op kaart met de vuistregel: 4 of 5 keer de rotordiameter. Er is geen referentie of reden waarom hiervoor werd gekozen.

- Opmerkelijk is dat er **wel** uitgebreid stilgestaan wordt bij de visuele dominantie ‘die verder gaat dan de invloed van het geluid’, en waarvan de hinder afhangt van wie ernaar kijkt. Gesteld wordt dat die verder gaat dan de invloed van het geluid. Bij een windturbine van 140 meter en een rotor van 70 meter wordt gesproken over visuele dominantie van rondom 2 kilometer, waarbij de impact groter is bij meerdere clusters.
- Er wordt beschreven ‘hoe ontstaat draagvlak’ (pg 35), waarin selectief gebruik gemaakt wordt van letterlijk 1 bronverwijzing uit Vlaanderen. Hierin wordt gesteld wordt dat mensen die dicht bij een windturbine wonen, kleinere afstanden tussen woningen en windturbines acceptabel vinden dan mensen die ver van windturbines wonen. Dit betreft een enquête onderzoek waar uit 2014-2021 en de meest essentiële informatie ontbreekt hierbij. Namelijk de hoogte en de aantallen van de nabije windturbines, die in de loop der jaren toenemend is.

‘Deelonderzoek beleving grootschalige opwek met windenergie’. In het stroomdiagram wordt het perspectief van de bewoners van het Groene Hart benoemd in het kopje ‘deelonderzoek beleving grootschalige opwek met windenergie’ Dit baseert zich op audiofragmenten van regiogenoten, omwonenden van windturbines (opgevoerd door ‘de polderwachter’), waarbij de boodschap is dat het allemaal zo erg niet is en dat de acceptatie van grootschalige energie-industrie een kwestie van geduld is. Met andere woorden, als windturbines er eenmaal staan maken veel mensen zich er weinig druk over. Er wordt gesteld dat er bij menigeen ‘de vrees van hinder kan bestaan’. Met andere woorden, zoals in de ‘lessen en aanbevelingen’ benoemd wordt: grootschalige concentratie van windenergie vraagt om acceptatie van grote verandering, en de reportages van de polderwachter ‘bieden hoop dat veel inwoners van het Groene Hart hiermee kunnen leven’. Hoop, dat is waar de inwoners van het Groene Hart het mee moeten doen. Terwijl zoals eerder gemeld 30% van direct omwonenden ernstige geluidshinder ondervindt van windturbines.

Het bestuur van Bestuurlijk Platform Groene Hart heeft vooraf de uitgangspunten voor het rapport “Groene energie in het Groene Hart, perspectieven ter inspiratie” goedgekeurd en geen sturing gegeven aan inhoudelijke keuzes of beelden. De werkgroep Bedreigd Open Landschap stelt dat dit een groot manco is. Bij de uitgangspunten van de opdracht had ook het daadwerkelijke perspectief

van de inwoners van het Groene Hart meegenomen moeten worden. Deze willen namelijk niets minder dan een overheid die oog heeft voor een gezonde leefomgeving.

De huidige denkrichtingen getuigen van bestuurders die de randen opzoeken van de kwaliteit van de directe leefomgeving door de risico's op vermindering van leefkwaliteit en gezondheid niet te benomen, zich te verschuilen achter gemankeerde RIVM-adviezen en het ontbreken van daadwerkelijke toetsing /handhaving.

Conclusie

De werkgroep Bedreigd Open Landschap ziet dat de RES ambities schuren met de leefbaarheid in het Groene Hart en strijdig zijn met de voorzorgsprincipes die aangehouden zouden moeten worden bij ruimtelijke ordening. De vergezichten die geschetst worden zijn allemaal gebaseerd op een overmatige zelfgekozen ambitie aan energie-opwek die in marmer gebeiteld lijkt, en dus worden de negatieve effecten op de leefbaarheid en gezondheid niet benoemd of onderzocht, en dus zijn deze niet meegewogen. Het is aan de provincie en de gemeente om dat wel te doen.

Werkgroep Bedreigd Open Landschap

www.bedreigdopenlandschap.nl

info@bedreigdopenlandschap.nl

